

Małgorzata Gruchoła*

**OCHRONA
MAŁOLETNIICH UŻYTKOWNIKÓW MEDIÓW ELEKTRONICZNYCH
PRZEZ USTAWODAWSTWO MEDIALNE
REPUBLIKI FEDERALNEJ NIEMIEC****

1. Wprowadzenie

Ochrona małoletnich użytkowników mediów elektronicznych (i nie tylko) może być administracyjna, cywilna i karna. Prawo medialne mieści się nie tylko w sferze prawa administracyjnego, lecz obejmuje także normy cywilne i karne (karne chroniące prawo administracyjne). Stąd tytułowa ochrona realizowana jest na podstawie następujących regulacji:

- przepisów prawa administracyjnego,
- przepisów prawa cywilnego,
- przepisów prawa karnego,
- przepisów ustawodawstwa medialnego nakładającego różne obowiązki na nadawców.

Podstawowy charakter dla rozważań w niniejszym artykule mają następujące ustawy: ustawa o mediach elektronicznych z 20.12.2001 r. (*Staat-*

* Dr Małgorzata Gruchoła – Wyższa Szkoła Biznesu i Administracji w Łukowie, wykładowca w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim

** Zob.: M. Gruchoła, *Ochrona telewizja w III Rzeczypospolitej*, Lublin 2003; M. Gruchoła, *Ochrona małoletnich w ustawodawstwie medialnym V Republiki Francuskiej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2004, nr 1, s. 247-269.

svertrag über Mediendienste)¹, ustawa o multimediami z 1.8.1997 r. (*Informations- und Kommunikationsdienstgesetz - IuKDG*)², ustawa o korzystaniu z teleusług z 1.8.1997 r. (*Gesetz über Nutzung von Telediensten*)³, ustawa o ochronie młodzieży z 23.6.2002 r. (*Jugendschutzgesetz*)⁴, ustawa o ochronie danych przy usługach telekomunikacyjnych (*Teledienstschutzgesetz*)⁵.

Kluczowe znaczenie posiada ustawa o mediach elektronicznych (*Staatsvertrag über Mediendienste – GVBl*)⁶, podpisana przez wszystkie (16) kraje związkowe. Celem tego międzypaństwowego układu jest stworzenie we wszystkich landach (krajach związkowych) jednakowych warunków do korzystania z różnych możliwości elektronicznych usług informacyjnych i komunikacyjnych. Podpisującym ustawę nie chodziło o stworzenie regulacji prawnych odnoszących się do konkretnych mediów, ale do warunków, w jakich mają działać firmy, które te media tworzą, używają i udostępniają użytkownikom.

Rolę pomocniczą pełnią następujące akty prawne: Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec z 23.5.1949 r. (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*)⁷, Niemiecki Kodeks Karny (*Strafgesetzbuch*)⁸, ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 7.6.1909 r. (*Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb*)⁹, ustawa o ośrodkach medialnych w kraju związkowym Baden-Württemberg z 6.2.2001 r. (*Gesetz über die Medienzentren*)¹⁰.

Historyczny charakter posiada już Ustawa o rozpowszechnianiu pism i mediów zagrażających młodzieży (*Gesetz über die Verbreitung jugend-*

¹ *Staatsvertrag über Mediendienste (Mediendienste-Staatsvertrag) zuletzt geändert durch Artikel 3 des Sechsten Staatsvertrages zur Änderung des Rundfunkstaatsvertrages, des Rundfunkfinanzierungsstaatsvertrages und des Mediendienste-Staatsvertrages (Sechster Rundfunkänderungsstaatsvertrag) z 20.12.2001 r.* – <http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/stv/mdstv.htm>

² M. Schwer, *Droga do społeczeństwa z informatyzowanego. Dotyczy niemieckiej ustawy o multimediami*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1997, nr 3-4, s. 122-123.

³ Por. <http://www.iid.de/rahmen/iukdge.html> – cyt. za: J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo*, Kraków 1998, s. 231.

⁴ *Jugendschutzgesetz z 23.7.2002 r.* – JuSchG – <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

⁵ Cyt. za: M. Matuzik, *Prawna i etyczna regulacja przepływu informacji w Internecie*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, nr 1-2 (161-162), s. 177.

⁶ *Staatsvertrag über Mediendienste vom 20.12.2001* – <http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/stv/mdstv.htm>

⁷ *Ustawa Zasadnicza (konstytucja) Republiki Federalnej Niemiec z 23.5.1949 r.*, L. Janicki (red.), tłum. J. Koprucka-Purołowa, B. Demby, Poznań 1997, s. 7, według stanu na 31.12.1996 r.

⁸ *Strafgesetzbuch- StGB*, <http://gesetze-xxl.de/gesetze/stgb/p86.htm>

⁹ *Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb z 7.6.1909 r.*, BGBl. I. III/FNA 43-1, Berlin 2003, <http://www.artikel1.de/gesetze/bgb.html>

¹⁰ *Gesetz über die Medienzentren (Medienzentrengesetz) vom 6.2.2001*, BGBl. II 2001, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

gefährdender Schriften und Medieninhalte – GjS)¹¹, zastąpiona przez ustawę o ochronie młodzieży z 23.6.2002 r.¹²

Wybrane podmioty administracyjne zobowiązane do ochrony małoletnich użytkowników mediów w Niemczech.

Ochrona najmłodszych użytkowników mediów zgodnie z § 5 Ustawy o mediach elektronicznych z 20.12.2001 r. (*Staatsvertrag über Mediendienste*) jest obowiązkiem Pełnomocnika do ochrony nad małoletnimi¹³. Jest on swego rodzaju konsultantem użytkownika i udziela wszelkich porad w kwestiach ochrony małoletnich odbiorców. Bierze udział przy tworzeniu *Ogólnych Warunków Użytkowania Mediów* oraz przy planowaniu oferty nadawcy. Może także zaproponować nadawcy ograniczenie lub zmianę oferty audycji i innych przekazów. Nad realizacją zadań przez nadawcę i ich zgodnością z obowiązującymi normami prawnymi może czuwać samodzielnie lub zobowiązać pewną organizację samokontroli do kontrolowania wskazanego nadawcy medialnego¹⁴.

Mocą ustawy o ochronie młodzieży (*Jugendschutzgesetz*) z 23.6.2002 r. zostało powołane przez najwyższe instancje krajów związkowych – landów¹⁵ Federalne (Państwowe) Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach (*Bundesprüfstelle für Jugendgefährdende Medien*) – § 17–25¹⁶. Federalne Biuro tworzy przewodniczący, mianowany przez Ministerstwo Federalne do spraw Rodziny, Osób Starszych, Kobiet i Dzieci; członkowie zarządu komisji, powołani przez rządy landów, jak również osoby, mianowane przez Ministerstwo Federalne do spraw Rodziny, Osób Starszych, Kobiet i Dzieci. Zarówno przewodniczący mianowany przez Ministerstwo Federalne do spraw Rodziny, Osób Starszych, Kobiet i Dzieci, jak również poszczególni członkowie mają swoich zastępców. W danym okresie urzędujący rząd landu może zrezygnować z prawa nominacji na rzecz najwyższej instancje krajów związkowych – landów. Poszczególni członkowie zarządu komisji, specjalizują się między innymi w takich dziedzinach jak: sztuka; literatura; księgarstwo i wydawnictwo; nośniki obrazu i audio-wizualne środki przekazu (§ 18). Przewodniczący i członkowie zarządu zosta-

¹¹ *Gesetz über die Verbreitung jugendgefährdender Schriften und Medieninhalte – GjS* – <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

¹² *Ibidem*, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

¹³ *Staatsvertrag über Mediendienste z 20.12.2001 r.* – <http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/stv/mdstv.htm>

¹⁴ *Ibidem*, <http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/stv/mdstv.htm>

¹⁵ Do najwyższych instancji krajów związkowych (landów) należą rządy krajów związkowych z premierami i ich kancelariami stanu oraz ministerstwa krajów związkowych.

¹⁶ *Jugendschutzgesetz z 23.7.2002 r. – JuSchG* – <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

ją wyznaczani do pełnienia urzędu na okres 3 lat. Ze stanowiska, które piastują mogą zostać odwołani przed upływem terminu, jeśli należycie nie wypełniają zobowiązań. Członkowie powyższego Biura nie muszą ściśle trzymać się odgórnych instrukcji. Federalne Biuro obraduje w składzie dwunastu członków. Zespół ten składa się z: przewodniczącego, trzech członków powołanych z landów, oraz po jednym członku z następujących grup:

- sztuka;
- literatura;
- księgarstwo i wydawnictwa;
- producenci nośników obrazu i audiowizualnych środków przekazu;
- odpowiedzialni za społeczną pomoc młodzieżową;
- odpowiedzialni za państwową pomoc młodzieżową;
- nauczycielstwo;
- kościoły, żydowskie gminy i inne wspólnoty religijne.

Jeśli na posiedzeniu nie pojawi się powołany członek zarządu ani jego zastępca, wówczas Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach jest zdolne do podejmowania uchwał w składzie minimum dziewięciu osób, z których przynajmniej dwie muszą należeć do następujących grup: sztuka, literatura, księgarstwo i wydawnictwo oraz producenci nośników obrazu i audiowizualnych środków przekazu. Aby środek przekazu został zarejestrowany jako niebezpieczny dla dzieci i młodzieży podczas głosowania wymagana jest większość dwóch trzecich głosów (§ 19).

Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach decyduje głównie o wpisaniu danego nośnika przekazu na „Listę środków przekazu stwarzających zagrożenie dla dzieci i młodzieży”, dalej: „Lista” (*Liste Jugendgefährdender Medien*) oraz o wykreśleniu z tej Listy. Środki przekazu zostają wpisane na Listę, jeżeli sąd w prawomocnym orzeczeniu ogłosi, że środek przekazu zawiera jakiegokolwiek z treści, które zostały wymienione w § 86, 130, 131 lub 184 niemieckiego kodeksu karnego (§ 17)¹⁷.

„Lista środków przekazu stwarzających zagrożenie dla dzieci i młodzieży” podzielona jest na cztery części:

- w części A („Jawna lista środków przekazu”) wymienione są wszystkie media, o ile nie są przyporządkowane do części B, C lub D;
- w części B („Jawna lista środków przekazu z bezwzględnym zakazem rozpowszechnienia”) zapisane są środki przekaz zawierające jakiegol-

¹⁷ *Strafgesetzbuch – StGB* – <http://gesetze-xxl.de/gesetze/stgb/p86.htr>; <http://gesetze-xxl.de/gesetze/stgb/p130.htr>; <http://gesetze-xxl.de/gesetze/stgb/p131.htr>; <http://gesetze-xxl.de/gesetze/stgb/p184.htr>

wiek treści, które zostały wymienione w § 86, 130, 131 lub 184 kodeksu karnego;

- w części C („Niepubliczna lista środków przekazu”) wymienione są te środki przekazu, które nie zostały zakwalifikowane do części A, ponieważ nośny środek przekazu był rozpowszechniany jedynie za pomocą audiowizualnych środków przekazu lub istnieje przypuszczenie, że podanie tego faktu do wiadomości publicznej mogłoby zaszkodzić opiece nad młodzieżą; zawiera również wszystkie media audiowizualne, o ile nie zostały przyporządkowane do części D;
- w części D („Niepubliczna lista środków przekazu z bezwzględnym zakazem ich rozpowszechnienia”) wpisane są te media, które nie zostały przyporządkowane do części B tylko dlatego, że przy ich wpisie na listę nie wzięto pod uwagę § 24 ust. 3, lub media audiowizualne zawierające jakiegokolwiek z treści które zostały wymienione w § 86, 130, 131 lub 184 kodeksu karnego.

Środek przekazu nie powinien zostać wpisany na powyższą Listę:

- ze względu na treści religijne, polityczne, społeczne lub światopoglądowe;
- jeśli służy sztuce lub nauce;
- jeżeli w interesie publicznym jest, aby rodzaj przedstawionego obrazu został poddany krytyce.

Media audiowizualne zostają zawarte w wykazie tylko wówczas, jeśli Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach złożyło wniosek o ich uwzględnienie w wykazie, o ile wniosek nie został jawnie uzasadniony lub ze względu na praktykę orzekania nie jest możliwy do przyjęcia.

Istnieje możliwość wcześniejszego wykreślenia środków przekazu z Listy, jeśli nie istnieją podstawy odnośnie ponownego wpisu na Listę. Po upływie terminu 25 lat upływa ważność rejestru na Liście (§ 18).

Do zgłaszania propozycji wpisu środka przekazu na „Listę środków przekazu stwarzających zagrożenie dla dzieci i młodzieży” są uprawnione w poszczególnych dziedzinach następujące organizacje i związki:

- sztuka: Niemiecka Rada Kultury, Związek Niemieckich Wychowawców Artystycznych – stowarzyszenie zarejestrowane, Bractwo Artystów – stowarzyszenie zarejestrowane, Związek Niemieckich Specjalistów Wzornictwa Przemysłowego i Grafiki;
- literatura: Związek Niemieckich Pisarzy, Wolny Niemiecki Związek Autorów, Niemiecki Związek Autorów – stowarzyszenie zarejestrowane, PEN – Centrum;
- księgarstwo i wydawnictwo: Giełdowy Związek Niemieckiego Księgarstwa – stowarzyszenie zarejestrowane, Niemiecki Związek Hurtowni-

ków Książek, Gazet i Czasopism – stowarzyszenie zarejestrowane, Narodowy Związek Niemieckich Wydawców Dziennika – stowarzyszenie zarejestrowane, Związek Niemieckich Wydawców Czasopism – stowarzyszenie zarejestrowane, Giełdowy Związek Niemieckiego Księgarstwa – wyłączenie Wydawcy, Grupa Robocza Wydawnictw Czasopism w Giełdowym Związku Niemieckiego Księgarstwa;

- nośniki obrazu i media audiowizualne;
- odpowiedzialni za społeczną pomoc młodzieżową – są to m.in. organizacje sportowe, młodzieżowe, charytatywne itp.;
- odpowiedzialni za państwową pomoc młodzieżową – są to: parlamenty regionalne, miejskie, Niemiecki Związek Miast i Gmin;
- nauczycielstwo;
- kościoły, żydowskie gminy i inne wspólnoty religijne¹⁸.

Dla każdej organizacji, która korzysta z przyznanego jej prawa zgłaszania propozycji zostaje mianowany członek zarządu komisji i jego zastępca. Jeśli jedna z wymienionych wyżej organizacji składa więcej propozycji, wówczas Ministerstwo Federalne do spraw Rodziny, Osób Starszych, Kobiet i Dzieci wybiera członka zarządu komisji. Dla powyższych grup na członków zarządu komisji i ich zastępców mogą również zostać zgłaszani kandydaci przez organizacje, które nie zostały określone imiennie. Ministerstwo Federalne do spraw

¹⁸ Do zgłaszania propozycji wpisu środka przekazu na „Listę środków przekazu stwarzających zagrożenie dla dzieci i młodzieży” są uprawnione: 3. księgarstwo i wydawnictwo: *Börseverein des Deutschen Buchhandels e.V., Verband Deutscher Bahnhofsbuchhändler, Bundesverband Deutscher Buch-, Zeitungs- und Zeitschriftengrossisten e.V., Bundesverband Deutscher Zeitungsverleger e.V., Verband Deutscher Zeitschriftenverleger e.V., Börsenverein des Deutschen Buchhandels e.V. – Verlegerausschuss, Arbeitsgemeinschaft der Zeitschriftenverlage (AGZV) im Börsenverein des Deutschen Buchhandels*; 4. nośniki obrazu i media audiowizualne: *Bundesverband Video, Verband der Unterhaltungssoftware Deutschland e.V., Spitzenorganisation der Filmwirtschaft e.V., Bundesverband Informationswirtschaft, Telekommunikation und neue Medien e.V., Deutscher Multimedia Verband e.V., Electronic Commerce Organisation e.V., Verband der Deutschen Automatenindustrie e. V., IVD Interessengemeinschaft der Videothekare Deutschlands e.V.*; 5. odpowiedzialni za społeczną pomoc młodzieżową: *Bundesarbeitsgemeinschaft der Freien Wohlfahrtspflege, Deutscher Bundesjugendring, Deutsche Sportjugend, Bundesarbeitsgemeinschaft Kinder- und Jugendschutz (BAJ) e.V.*; 6. odpowiedzialni za państwową pomoc młodzieżową: *Deutscher Landkreistag, Deutscher Städtetag, Deutscher Städte- und Gemeindebund*; 7. nauczycielstwo: *Gewerkschaft Erziehung u. Wissenschaft im Deutschen Gewerkschaftsbund, Deutscher Lehrerverband, Verband Bildung und Erziehung, Verein Katholischer deutscher Lehrerinnen*; 8. kościoły, żydowskie gminy wyznaniowe i inne wspólnoty religijne: *Bevollmächtigter des Rates der EKD am Sitz der Bundesrepublik Deutschland, Kommissariat der deutschen Bischöfe - Katholisches Büro in Berlin, Zentralrat der Juden in Deutschland*.

Rodziny, Osób Starszych, Kobiet i Dzieci wzywa w styczniu każdego roku w monitorze związkowym do tego, aby w ciągu sześciu tygodni wystosować tego rodzaju propozycje kandydatur. Z propozycji, które zostały przedstawione w terminie każda grupa powołuje dodatkowego członka zarządu komisji i jego zastępcę. Wnioski organizacji, które nie mają charakteru związkowego, lub nie działają czynnie nie są brane pod uwagę. Uwzględniając obciążenie handlowe Urzędu Kontroli do spraw Ochrony Dzieci i Młodzieży w Mediach, jak również fakt, że najczęściej nie istnieje odpowiednia liczba wniosków pochodzących od grup organizacji imiennych, Ministerstwo Federalne do spraw Rodziny, Osób Starszych, Kobiet i Dzieci może mianować więcej członków zarządu komisji i ich zastępców (§ 20).

Proces postępowania reguluje § 21 ustawy o ochronie młodzieży z 2002 roku. Mianowicie: Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach zazwyczaj zwołuje obrady na wniosek. Uprawnieni do złożenia takiego wniosku są: Ministerstwo Federalne do spraw Rodziny, Osób Starszych, Kobiet i Młodzieży, Wyższa Krajowa Rada Młodzieżowa, Centralna Władza Nadzorcza do spraw Ochrony Dzieci i Młodzieży w Mediach, Krajowy Urząd do spraw Młodzieży, Urzędy do spraw Młodzieży, jak również osoby, które złożyły wniosek o wykreślenie danego środka przekazu z rejestru.

Jeśli nie wchodzi w rachubę jawne uwzględnienie w rejestrze określonego środka przekazu lub wykreślenie z niego, wówczas przewodniczący może umorzyć postępowanie.

Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach staje się czynne z urzędu, jeśli taki wniosek podda władza/urząd, który nie został wyżej wymieniony¹⁹ lub instytucja zajmująca się organizacją pomocy dla młodzieży, jak również gdy przewodniczący Federalnego Biura uzna rozpoczęcie działalności owego urzędu za stosowne.

Przed podjęciem decyzji w sprawie rejestru audiowizualnego środka przekazu na Listę, Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach może dać sposobność Centralnemu Urzędowi Nadzoru Państwa do spraw Ochrony Dzieci i Młodzieży na zajęcie bezzwłocznie stanowiska odnośnie audiowizualnego środka przekazu. Opinia Centralnego Urzędu Nadzoru Państwa do spraw

¹⁹ Ministerstwo Federalne do spraw Rodziny, Osób Starszych, Kobiet i Młodzieży (*Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend*), Wyższa Krajowa Rada Młodzieżowa (*die obersten Landesjugendbehörden*), Centralna Władza Nadzorcza do spraw Ochrony Dzieci i Młodzieży w Mediach (*die zentrale Aufsichtsstelle der Länder für den Jugendmedienschutz*), Krajowy Urząd do spraw Młodzieży (*die Landesjugendämter*), Urzędy do spraw Młodzieży (*die Jugendämter*), jak również osoby, które złożyły wniosek o wykreślenie danego środka przekazu z rejestru.

Ochrony Dzieci i Młodzieży musi zostać uwzględniona przy podejmowaniu decyzji przez Federalne Biuro. O ile ustosunkowanie się ze strony Centralnego Urzędu nie zostanie przedłożone w ciągu pięciu dni roboczych od postawionego mu wezwania, wówczas Federalne Biuro może zadecydować samodzielnie.

Możliwość ustosunkowania się odnośnie wpisu na Listę przysługuje również autorowi, właścicielowi, osobie posiadającej prawo użytkowania (prawa autorskie), jak również producentowi w przypadku audiowizualnych środków przekazu.

Powzięte decyzje są przekazane:

- autorowi, właścicielowi, osobie posiadającej prawo użytkowania przez środki przekazu;
- autorowi, jak również producentowi przez audiowizualne środki przekazu;
- urzędowi zgłaszającemu wniosek;
- Federalnemu Ministerstwu do spraw Rodziny, Osób Starszych, Kobiet i Młodzieży, Wyższej Krajowej Radzie Młodzieżowej, Centralnej Władzy Nadzorczej do spraw Ochrony Dzieci i Młodzieży w Mediach.

Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach ma za zadanie szczególnie przytoczyć ograniczenia w rozpowszechnieniu i reklamie, które wynikają z podjętej decyzji. Uzasadnienie jest załączone lub zostaje doręczone w przeciągu tygodnia. Ponadto Federalne Biuro powinno współpracować i prowadzić regularną wymianę informacji z Centralnym Urzędem Nadzoru Państwa do spraw Ochrony Dzieci i Młodzieży w Mediach (§ 21)²⁰.

Federalne Biuro przewiduje dla poszczególnych środków przekazu następujące sankcje karne:

- pojawiające się okresowo nośne środki przekazu mogą zostać wpisane na okres od 3 do 12 miesięcy na „Listę środków przekazu zagrażających młodzieży”, jeśli w przeciągu 12 miesięcy więcej niż 2 z ich serii zostały zapisane na listę. Przepis ten nie ma zastosowania dla gazet codziennych i dla czasopism politycznych;
- media audiowizualne mogą znaleźć się na „Liście środków przekazu zagrażających rozwojowi dzieci i młodzieży” na okres od 3 do 12 miesięcy, jeśli w przeciągu 12 miesięcy więcej niż 2 z ich ofert zostały wpisane na Listę. Przepis ten nie ma zastosowania dla gazet codziennych i dla czasopism politycznych (§ 22).

²⁰ *Jugendschutzgesetz* z 23.7.2002 r. – *JuSchG* – <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach może w składzie: przewodniczący i dwóch członków zarządu, z których jeden musi należeć do następującej grupy: szuka, literatura, księgarstwo i wydawnictwa, zdecydować jednogłośnie na drodze postępowania uproszczonego o wpisaniu na Listę, jeśli środek przekazu jawnie stwarza zagrożenie dla psychicznego, moralnego i fizycznego rozwoju małoletnich. Jeśli jednogłośnie podjęcie decyzji nie dojdzie do skutku, wówczas Federalne Biuro podejmuje decyzje w pełnym składzie. Również w przeciągu miesiąca po doręczeniu wniosku osoba, której on dotyczy może zażądać od Federalnego Biura podjęcia decyzji w pełnym składzie.

Po upływie okresu 10 lat od momentu wpisania na Listę środka przekazu Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach może zdecydować w uproszczonym postępowaniu o skreśleniu go z tej Listy.

Jeśli istnieje niebezpieczeństwo, że nośne i audiowizualne środki przekazu krótkoterminowo, ale na dużą skalę będą rozprowadzane i rozpowszechniane, a oczekuje się definitywnej decyzji o wpisaniu danego środka na Listę, wówczas może zostać tymczasowo podjęta decyzja na drodze uproszczonego postępowania o wpisaniu środka przekazu na Listę.

Tymczasowe rozporządzenie traci swoją moc po upływie miesiąca wraz z wydaniem ostatecznej decyzji przez Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach. Termin może zostać przedłużony najwyżej o 1 miesiąc. O ile tymczasowe rozporządzenie zostało podane do publicznej wiadomości w monitorze związkowym, obowiązuje ono również podczas czasu przedłużonego (§ 23).

Zarządzenie „Listą środków przekazu stanowiących zagrożenie dla dzieci i młodzieży” (*Liste Jugendgefährdender Medien*) należy do przewodniczącego Federalnego Biura ds. Ochrony Młodzieży w Mediach. Decyzje dotyczące wpisu na Listę lub skreślenia z niej są bezzwłocznie realizowane. Lista jest korygowana natychmiast, jeśli decyzje powzięte przez Federalne Biuro straciły moc prawną lub zostały unieważnione.

Jeśli jakiś środek przekazu zostanie wpisany na powyższą Listę lub z niej skreślony, wówczas fakt ten zostaje podany do publicznej wiadomości w monitorze związkowym. Rezygnuje się z tego obwieszczenia, jeśli nośny środek przekazu był rozpowszechniany jedynie za pomocą audiowizualnych środków przekazu, lub jeśli istnieje przypuszczenie, że podanie tego faktu do wiadomości publicznej mogło by zaszkodzić opiece nad młodzieżą.

Jeśli środek przekazu zostanie zarejestrowany w część B lub D Listy, wówczas przewodniczący jest zobowiązany powiadomić o tym kompetentne

organy ścigania karnego. Jeśli zostanie określone wyrokiem prawnym, że jego treść nie realizuje stanu rzeczy kodeksu prawnego, wówczas środek przekazu zostaj zapisany na liście A lub C. Jeśli wchodzi w rachubę skreślenie środka przekazu z Listy, wtedy przewodniczący przeprowadza wznowione postępowanie rozstrzygające.

Jeśli audiowizualny środek przekazu zostaje wpisany na Listę i doszło do tego za granicą, wówczas przewodniczący powinien zawiadomić instytucje samokontroli działające w zakresie audiowizualnych środków przekazu w celu zarejestrowania programu filtrującego (§ 24).

Dla skarg na rozporządzenia (decyzje) wydane przez Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach, do składania wniosków o wpisanie lub wykreślenie środka przekazu z Listy dana jest administracyjna droga prawna. Skarga skierowana jest przeciwko państwu, reprezentowanemu przez Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach. Skutek wniesienia skargi jest prawie natychmiastowy. Przeciwko decyzji powziętej przez Federalne Biuro, w sprawie nie umieszczania środka przekazu na Liście, jak też o wstrzymaniu postępowania może wystąpić z powództwem urząd posiadający prawo do składania wniosków. Przed wniesieniem skargi nie trzeba przeprowadzać superwizje w postępowaniu wstępnym, w przypadku decyzji podjętej na drodze postępowania uproszczonego zgodnie z § 23 najpierw podejmowana jest decyzja przez Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach w składzie: przewodniczący, trzech członków powołanych z landów oraz po jednym członku z następujących grup: sztuka, literatura, księgarstwo i wydawnictwa, producenci nośników obrazu i audiowizualnych środków przekazu, odpowiedzialni za pomoc społeczną i publiczną młodzieży, nauczycielstwo, kościoły, żydowskie gminy i inne wspólnoty religijne (§ 25)²¹.

Tak w wielkim skrócie można przedstawić działalność Federalnego Biura ds. Ochrony Młodzieży w Mediach.

W Niemczech, obok Federalnego Biura ds. Ochrony Młodzieży w Mediach, ochrona małoletnich użytkowników mediów stanowi nadrzędne zadanie krajowych ośrodków medialnych w poszczególnych landach. Podstawową formą ochrony realizowaną przez te ośrodki jest wychowanie do właściwego odbioru mediów (edukacja medialna).

Dla potrzeb niniejszego artykułu przedstawię (dowolnie wybrany) ośrodek medialny w Badenii-Wirtembergii. Jego działalność reguluje ustawa o ośrod-

²¹ Ibidem, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

kach medialnych w kraju związkowym Badenia-Wirtembergia z 6.2.2001 r. (*Gesetz über die Medienzentren vom 6. Februar 2001*)²².

Zarówno Krajowy Ośrodek Medialny landu Badenii-Wirtembergii, jak również ośrodki miejskie i powiatowe mają zadanie rozwiązywania wszystkich problemów, które powstają w związku z odbiorem mediów audiowizualnych i korzystaniem z cyfrowych środków przekazu w pracy wychowawczej i kształceniowej w szkołach podstawowych. Identyczne zadanie ma krajowy ośrodek medialny w stosunku do pracy z młodzieżą i kształceniem osób dorosłych (§ 1)²³. Przepis § 3 określa funkcje i zadania Krajowego Ośrodka Medialnego, w sposób szczegółowy reguluje zagadnienie „wychowania do mediów”. Oto najważniejsze z nich:

- 1) usługi pedagogiczne, a w szczególności:
 - podnoszenie kompetencji medialnych wśród nauczycieli (konsultacje, szkolenia i porady),
 - przeprowadzanie i tworzenie nowych modeli kształcenia medialnego,
 - wspieranie edukacji medialnej;
- 2) usługi techniczne dla szkół, a w szczególności:
 - poradnictwo i opieka techniczna współpracowników ośrodków miejskich i powiatowych,
 - jak również szkolenia w związku ze zdobyciem i użytkowaniem sprzętu medialnego (§ 3)²⁴.

Jak widać zakres zadań i uprawnień krajowych ośrodków medialnych znacznie odbiega od działań podejmowanych przez Federalne Biuro ds. Ochrony Młodzieży w Mediach. Pierwsze nastawione są na ochronę poprzez edukację medialną, drugie, poprzez regulacje prawne.

²² *Gesetz über die Medienzentren (Medienzentrenengesetz) z 6.2.2001 r.*, BGBl. II 2001, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

²³ § 2 Założenia i sytuacja prawna Krajowego Ośrodka Medialnego Baden-Württemberg: Krajowy Ośrodek Medialny Baden-Württemberg został założony jako publiczna instytucja zdolna do działań prawnych. Aby powstał zostały połączone federalny/związkowy urząd oświaty Baden i urząd oświaty Württemberg. Krajowy Ośrodek Medialny Baden-Württemberg ma swoją siedzibę w Karlsruhe i Sztutgardzie. W skutek ogólnych następstw prawnych, prawa, zobowiązania i obowiązki urzędu oświaty Baden i Württemberg przeszły na Krajowy Ośrodek Medialny Baden-Württemberg. Krajowy Ośrodek Medialny może rozporządzać swoimi sprawami na posiedzeniach, których przebieg zostaje opublikowany w dzienniki krajowym Baden-Württemberg. Krajowy Ośrodek Medialny ma prawo posiadać swoich urzędników. Funkcje przełożonego i wyższych służb urzędniczych dla urzędników zatrudnionych w Krajowym Ośrodku Medialnym sprawuje minister kultury. Urzędnicy Krajowego Ośrodka Medialnego zostają powołani na swe stanowiska przez minister kultury.

²⁴ *Gesetz über die Medienzentren (Medienzentrenengesetz) z 6.2.2001 r.*, BGBl. II 2001, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

2. Ochrona małoletnich przez ustawodawstwo cywilne

Artykuł 1 Ustawy Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec z 23.5.1949 r. (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949*), mówi wprost: „Godność człowieka jest nienaruszalna. Jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem całej władzy państwowej (§ 1)”²⁵. Ochrona dzieci i młodzieży gwarantowana w konstytucji realizowana jest na podstawie następujących regulacji: ustawy o mediach elektronicznych z 20.12.2001 r. (*Staatsvertrag über Mediendienste vom 20. Dezember 2001*) – „Odnosnie audycji i innych przekazów obowiązuje porządek zgodny z konstytucją. Powinny być przestrzegane przepisy powszechnych ustaw i przepisy odnoszące się do ochrony godności osobistej – art. 11”²⁶; ustawy o ochronie młodzieży z 23.6.2002 r. (*Jugendschutzgesetz vom 23. Juli 2002*)²⁷.

Ochrona dzieci i młodzieży zajmuje priorytetowe miejsce w ustawodawstwie Niemiec. Świadczy o tym przyjęcie nowej Ustawy o ochronie młodzieży z 23.6.2002 r., która weszła w życie 1.4.2003 r.²⁸ Ustawa ta zastąpiła Ustawę o rozpowszechnianiu pism i mediów zagrażających młodzieży (*Gesetz über die Verbreitung jugendgefährdender Schriften und Medieninhalte – GjS*)²⁹. Tytułowej ochronie poświęcony jest rozdział 3 *Ochrona młodzieży w mediach*. Ustawa szczegółowo reguluje kwestie mediów przenośnych (*Trägermedien*), w tym: imprez filmowych (*Filmveranstaltungen*) – § 11, nośników obrazu (kaset) z filmami i gramami (*Bildträger mit Filmen oder Spielen*) – § 12, terminali wizyjnych (automatów do gier z ekranami) (*Bildschirmspielgeräte*) – § 13, oznakowanie filmów i gier (*Kennzeichnung von Filmen und Film- und Spielprogrammen*) – § 14, oraz przenośnych mediów zagrażających młodzieży (*Jugendgefährdende Trägermedien*) – § 15. Zawiera także *Specjalne rozporządzenie dla mediów audiowizualnych (Sonderregelung für Telemedien)* – § 16³⁰.

²⁵ Ustawa Zasadnicza (konstytucja) Republiki Federalnej Niemiec z 23.5.1949 r.

²⁶ *Staatsvertrag über Mediendienste* z 20.12.2001 r. – <http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/stv/mdstv.htm>

²⁷ *Jugendschutzgesetz* z 23.7.2002 r. – *JuSchG* – <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

²⁸ *Ibidem*, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

²⁹ *Gesetz über die Verbreitung jugendgefährdender Schriften und Medieninhalte* – <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

³⁰ *Jugendschutzgesetz* z 23.7.2002 r. – *JuSchG*, BGBl, Berlin 2002, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

Zgodnie z przepisem paragrafu 15 ustawy o ochronie młodzieży z 2002 r., środki przekazu stanowiące największe zagrożenie dla małoletnich wpisane są na specjalną *Listę środków przekazu stwarzających zagrożenie dla dzieci i młodzieży* (§ 18) i podane do publicznej wiadomości. Powyższym ograniczeniom podlegają również środki przekazu, które:

- zawierają treść wymienioną w §: 86, 130, 131 lub 184 kodeksu karnego,
- gloryfikują wojny,
- pokazują zdarzenia rzeczywiste, które w sposób uchybiający godności ludzkiej przedstawiają osoby, które cierpią i umierają na skutek dolegliwości fizycznych i psychicznych,
- pokazują dzieci i młodzież w nienaturalnych pozycjach ze szczególnym naciskiem na pornografię; lub jawnie zagrażają fizycznemu, moralnemu lub psychicznemu rozwojowi niepełnoletnich.

Środki przekazu zawierające wyżej wymienione treści nie powinny być:

- oferowane, sprzedawane i dostępne dla dzieci i młodzieży,
- umieszczane i prezentowane w miejscach, w których przebywają dzieci i młodzież,
- dostępne w sprzedaży detalicznej poza lokalami handlowymi, w kioskach i innych miejscach sprzedaży, jak również nie powinny być oferowane i dostępne w sprzedaży wysyłkowej, czytelnich i bibliotekach,
- prezentowane w sklepach, miejscach pracy,
- dostępne w sprzedaży wysyłkowej,
- prezentowane w miejscach publicznych, odwiedzanych przez dzieci i młodzież, jak również oferowane i zachwalane przez rozpowszechnianie w środkach masowego przekazu poza stosunkami handlowymi w handlu właściwym (ust. 1)³¹.

Powyższym ograniczeniom podlegają również media nośne, które całkowicie lub w znacznym stopniu zawierają taką samą treść, co środek przekazu, którego rejestr na *Listę* został podany do wiadomości publicznej, pomijając fakt, iż wpisanie na *Listę* i podanie do publicznej wiadomości środków przekazu stanowiących największe zagrożenie dla dzieci i młodzieży jest konieczne³².

Przepisy dotyczące audiowizualnych środków przekazu, które według § 18 zostały opublikowane na *Liście środków masowego przekazu, stwarzających zagrożenie dla dzieci i młodzieży*, zostały zastrzeżone przez prawo krajowe³³.

³¹ Ibidem, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

³² Ibidem, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

³³ Ibidem, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

Ustawa z 2002 r. w sposób szczegółowy reguluje odbiór i użytkowanie mediów przenośnych. W myśl przepisów paragrafu 11 powyższej ustawy: dzieci i młodzież mogą być obecne na publicznych pokazach filmów tylko wówczas, jeśli owe filmy:

- zostały zatwierdzone przez najwyższe instancje krajów związkowych/landów lub organizacje samokontroli do publicznego rozpowszechniania, bez ograniczeń;
- zostały oznaczone przez oferującego (nadawcę, producenta) jako „program informacyjny” lub „program edukacyjny” (ust. 1).

Również dzieci od lat sześciu mogą uczestniczyć w publicznych projekcjach, dozwolonych i oznaczonych dla dzieci i młodzieży od lat 12, jeśli znajdują się w towarzystwie osób posiadających nad nimi prawa opiekuńcze. Odstępstwa od powyższych założeń, co do obecności dzieci i młodzieży na publicznych pokazach filmowych są możliwe wówczas, gdy małoletni znajdują się w towarzystwie osób posiadających prawa opiekuńcze lub osób które zostały uprawnionych do sprawowania władzy rodzicielskiej. Dotyczy to:

- dzieci poniżej lat sześciu,
- dzieci od sześciu lat, jeśli emisja programu bądź filmu zakończy się po godzinie 20⁰⁰,
- młodzieży poniżej szesnastu lat, jeżeli pokaz filmu zakończy się po 22⁰⁰,
- młodzieży od lat szesnastu w przypadku gdy pokaz filmu zakończy się po 24⁰⁰.

Powyższe przepisy (ustępy od 1. do 3.) mają zastosowanie do publicznych projekcji filmów niezależnie od rodzaju zapisu i tłumaczenia filmu. Obowiązują również dla czołówek reklamowych i dodatków filmowych. Nie dotyczą jednak filmów, które nie są realizowane dla celów przemysłowych, dopóki owe filmy nie są w ten sposób wykorzystywane³⁴.

Ustawa o ochronie młodzieży z 2002 r. reguluje również kwestie rozpowszechniania kaset z filmami i gramami komputerowymi – nośniki obrazu filmów i gier. Zgodnie z przepisami paragrafu 12: „wideokasety i inne urządzenia nadające się do przekazu filmowego oraz gry komputerowe mogą być dostępne bez ograniczeń dla dzieci i młodzieży, jeżeli owe programy:

- zostały zatwierdzone przez najwyższe instancje krajów związkowych/landów lub organizacje samokontroli do publicznego rozpowszechniania,
- zostały oznaczone przez producenta jako „program informacyjny” lub „program dydaktyczny”³⁵.

³⁴ Ibidem, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

³⁵ Ibidem, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

Na nośnik obrazu i jego opakowanie powinno zostać naniesione wyraźnie widoczne oznaczenie. Najwyższe instancje krajów związkowych/landów mają prawo wydać postanowienie odnośnie treści, rozmiaru, kształtu i koloru znaku. Może również zezwolić na odstępstwo co do umieszczenia znaku na nośniku obrazu i jego opakowaniu. Producenci środków przekazu, którzy zajmują się rozprowadzaniem filmów oraz gier muszą w swojej ofercie wyraźnie wskazać na istniejące oznaczenie.

Nośniki obrazu, które przez najwyższe instancje krajów związkowych – landów czy też organizacje samokontroli zostały opatrzone znakiem „zakazane dla młodzieży” nie powinny:

- być oferowane, sprzedawane i dostępne dla dzieci i młodzieży,
- być dostępne w sprzedaży detalicznej poza lokalami handlowymi, w kioskach i innych miejscach sprzedaży,
- być oferowane i dostępne w sprzedaży wysyłkowej.

Wspomniana ustawa reguluje także lokalizację urządzeń służących do odtwarzania nagranych nośników obrazu. Urządzenia te ze względu na dobro dzieci i młodzieży mogą zostać ustawione:

- w miejscach publicznych, w których często przebywają osoby małoletnie,
- poza miejscami wykorzystywanymi przemysłowo lub w pomieszczeniach wykorzystywanych w celach zawodowych lub handlowych,
- w nie nadzorowanych przejściach, przedpokojach i korytarzach,
- tylko wtedy, jeżeli odpowiednio oznakowane nośniki obrazu są oferowane, w taki sposób, że dzieci i młodzież dla których programy owych urządzeń są nie dopuszczalne, nie będą mogły ich używać.

Nośniki obrazu zawierające streszczenia filmów i programów jeśli są zaopatrzone w wyraźne wskazanie przez producenta, że organizacja samokontroli stwierdziła, iż dany konspekt filmu nie zawiera żadnych wątków, które mogą mieć negatywny wpływ na osoby małoletnie powinny być rozprowadzane, odmiennie od samych nośników obraz, razem z określonymi broszurami. Owe wskazanie w postaci widocznego znaku zostaje umieszczone zarówno na dołączonej ulotce, jak również na nośniku jeszcze przed dystrybucją (§ 12)³⁶.

Kolejnym zagrożeniem – zgodnie z niemiecką ustawą o ochronie młodzieży z 2002 r. – są terminale wizyjne (automaty do gier z ekranem). Ich zawartość i lokalizacje reguluje § 13 wspomnianej ustawy³⁷. Mianowicie: dzieci

³⁶ Ibidem, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

³⁷ Ibidem, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

i młodzież, które w danej chwili nie znajdują się pod opieką osoby posiadającej prawa opiekuńcze bądź uprawnionej do sprawowania władzy rodzicielskiej mogą korzystać z terminali wizyjnych przeznaczonych do użytku publicznego (automatów do gier z ekranem), bez możliwości odniesienia zysku materialnego, tylko wówczas, jeśli owe filmy zostały zatwierdzone przez wyższe władze państwowe lub organizacje samokontroli do publicznego rozpowszechniania lub zostały oznaczone przez producenta jako „program informacyjny” lub „program edukacyjny”.

Ponadto elektroniczne terminale wizyjne mogą być wystawione do użytku publicznego:

- w miejscach publicznych, w których często przebywają osoby małoletnie,
- poza miejscami wykorzystywanymi przemysłowo, czy też w szczególny sposób w pomieszczeniach wykorzystywanych w celach zawodowych lub handlowych,
- w nie nadzorowanych przejściach, przedpokojach i korytarzach,
- tylko wtedy, jeśli ich program dozwolony jest dla dzieci od lat sześciu i oznaczony etykietami: „program informacyjny” lub „program edukacyjny”.

Podobnie, jak w przypadku nośników obrazu, na terminalach wizyjnych powinno zostać naniesione wyraźnie widoczne oznaczenie. Treść, rozmiar, kształt i kolor znaku w drodze rozporządzenia określa wyższa władza państwowa (§ 13)³⁸.

3. Ochrona małoletnich przez ustawodawstwo karne

Małoletnich odbiorców mediów elektronicznych chroni także Niemiecki Kodeks Karny (*Strafgesetzbuch*)³⁹. Ustawodawca definiuje następujące typy czynów:

- 1) karalne jest rozpowszechnianie pism propagandowych partii politycznych, które zostały przez Niemiecki Sąd Najwyższy uznane za nielegalne (§ 86),
- 2) zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat jest zakłócanie porządku publicznego poprzez:
 - nawoływanie do nienawiści lub przemocy skierowanej przeciwko części społeczeństwa,

³⁸ Ibidem, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

³⁹ *Strafgesetzbuch – StGB* – <http://gesetze-xxl.de/gesetze/stgb/p86.htr>; *Strafgesetzbuch – StGB* – <http://gesetze-xxl.de/gesetze/stgb/p130.htr>; *Strafgesetzbuch – StGB* – <http://gesetze-xxl.de/gesetze/stgb/p131.htr>; *Strafgesetzbuch – StGB* – <http://gesetze-xxl.de/gesetze/stgb/p184.htr>

- naruszanie godności ludzkiej przez to, że cześć społeczeństwa jest obrażana, świadomie poniżana lub znieważana;
- 3) zagrożone karą pozbawienia wolności do 3 lat lub karą pieniężną jest:
- rozpowszechnianie, publiczne wystawianie, wywieszanie, pokazywanie, przekazywanie lub umożliwianie dostępu osobie poniżej osiemnastego roku życia, a także produkowanie, sprzedawanie, kupowanie, przechowywanie i reklamowanie pism, które nawiązują do nienawiści konkretnej grupy z powodu jej narodowości, rasy, przekonań religijnych czy tradycji ludowych, jak również z powodów wymienionych w punkcie 1. Powyższy przepis odnosi się również do rozpowszechniania wyżej wymienionych treści poprzez radio, firmy (usługi) medialne i telewizyjne – § 130;
- 4) zagrożone karą pozbawienia wolności do 1 roku lub karą pieniężną jest:
- rozpowszechnianie, publiczne wystawianie, wywieszanie, pokazywanie, przekazywanie lub umożliwianie dostępu osobie poniżej osiemnastego roku życia, a także produkowanie, sprzedawanie, kupowanie, przechowywanie i reklamowanie pism przedstawiających straszne i nieludzkie akty przemocy przeciwko ludziom lub istotom podobnym do ludzi,
 - przekazywanie tych treści przez radio, usługi medialne i telewizyjne,
 - wyjątek stanowi informowanie o współczesnych lub historycznych wydarzeniach;
- nie podlega karze każdy, kto osobie poniżej 18 lat przekazał te pisma, jeśli on jest jej prawnym opiekunem, chyba, że zaniedbał w sposób oczywisty swoje obowiązki opiekuńcze – § 131;
- 5) karalne jest pozbawieniem wolności do 1 roku lub karą pieniężną:
- rozpowszechnianie, publiczne wystawianie, wywieszanie, pokazywanie, przekazywanie lub umożliwianie dostępu osobie poniżej osiemnastego roku życia, a także produkowanie, sprzedawanie, kupowanie, przechowywanie, reklamowanie pism pornograficznych i umożliwianie dostępu do nich osobom poniżej 18 lat – § 184⁴⁰.

Są to tylko najważniejsze przestępstwa i wykroczenia w dziedzinie medialnej.

⁴⁰ Patrz wyżej – *Ochrona małoletnich przez ustawodawstwo karne.*

4. Zakazy i obowiązki nadawców wynikające z ustawodawstwa medialnego

Ustawa o multimediach z 1.8.1997 r. (*Informations-und Kommunikationsdienstgesetz – IuKDG*)⁴¹ przewiduje trzy środki mające chronić małoletnich użytkowników mediów. A mianowicie:

- rozszerzenie przepisów kodeksu karnego na internet. W tym kontekście treści naruszające dobro dzieci i młodzieży ścigane są przez prawo karne, obojętnie czy są one rozpowszechniane „czarno na białym”, czy też przy pomocy „bitów i bajtów”,
- wyszczególnienie przez federalną instancję kontrolną treści i pism naruszających dobro dzieci i młodzieży, które mogą być publikowane wtedy, gdy uniemożliwiony został do nich dostęp małoletnich, np. przy pomocy tzw. oprogramowania filtrującego,
- korzystanie z pełnomocników do spraw ochrony młodzieży, sprawdzających zgodność treści z zasadami ochrony dzieci i młodzieży. Rzecznicy ci działają według zasady „open ear”, co znaczy, że są dostępni dla użytkowników, np. dla zainteresowanych rodziców. Ustawa umożliwia także przekazanie zadania ochrony dzieci i młodzieży na organizacje „dobrowolnej samokontroli” (*Freiwillige Selbstkontrolle*).

W przypadku ochrony użytkowników chodzi w dużej mierze o przejrzystość ofert. Użytkownicy powinni wiedzieć: kto jest oferentem; czy korzystanie z oferty jest odpłatne; jaki jest ogólny koszt korzystania z oferty; czy korzystanie z niej przebiega anonimowo oraz czy i kiedy dane osobiste mogą być udostępniane i opracowywane⁴².

Obecnie, podstawę prawną ochrony małoletnich w niemieckim ustawodawstwie medialnym stanowi przepis art. 12 ustawy o mediach elektronicznych z 20.12.2001 r.⁴³ Przepis ten definiuje podstawowe zasady ograniczające wolność komunikowania, a wśród nich „poszanowanie godności ludzkiej”. Audycje lub inne przekazy są niedopuszczalne, jeśli:

- uchylają przepisom zawartym w kodeksie karnym⁴⁴,
- gloryfikują wojny,

⁴¹ M. Schwer, op.cit., s. 122-123.

⁴² Ibidem, s. 123.

⁴³ *Staatsvertrag über Mediendienste z 20.12.2001 r.* – <http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/stv/mdstv.htm>

⁴⁴ Przepisy te zostały omówione w punkcie: *Ochrona małoletnich przez ustawodawstwo karne.*

- zawarte w nich treści lub ich forma zagrażają fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi małoletnich,
- pokazują zdarzenia rzeczywiste, które uchybiają godności ludzkiej; przedstawiają osoby, które cierpią i umierają na skutek dolegliwości fizycznych i psychicznych,
- w szczególny sposób naruszają godność ludzką (§ 1).

Jeżeli istnieje niebezpieczeństwo, że audycja lub inny przekaz może mieć szkodliwy wpływ na fizyczny, psychiczny lub moralny rozwój małoletnich wówczas takie przekazy:

- mogą być rozpowszechniane, ale pod warunkiem, że ich emisja zostanie poprzedzona i ogłoszona przez użycie sygnału dźwiękowego, lub podczas całego czasu transmisji program będzie oznaczony przez specjalny znaczek (§ 3),
- są dopuszczalne tylko wówczas, jeśli przez nadawcę podjęte zostały odpowiednie środki prewencyjne, które umożliwią użytkownikowi, zablokowanie przekazu (§ 4),
- nie powinny być emitowane, z wyjątkiem sytuacji, że nadawca zadba o to, aby tego rodzaju programy były nadawane wyłącznie w czasie, w którym jest to dozwolone, lub znajdzie inny sposób na to, aby nie mogły być one oglądane przez dzieci i młodzież (§ 2)⁴⁵.

Uzupełnieniem powyższych regulacji prawnych są przepisy artykułów odnoszące się do emisji reklamy i sponsoringu. W myśl art. 13 ustawy z 2001 r.: „reklama, która skierowana jest bezpośrednio do dzieci i młodzieży, nie powinna szkodzić ich dobru i wykorzystywać ich zaufania (§ 1). Reklamy powinny być wyraźnie wyodrębnione w programie i oznaczone w sposób nie budzący wątpliwości, że są reklamami i nie pochodzą od nadawcy. Do produkcji reklam nie powinno używać się technik działających na podświadomość (§ 2). Powyższe przepisy prawa obowiązują odpowiednio audycje telewizyjne i radiowe. Odnośnie sponsoringu napisów obowiązuje § 8 niemieckiej ustawy o mediach elektronicznych (§ 4)⁴⁶. Reklamy i filmy propagandowe reklamujące wyroby tytoniowe lub napoje alkoholowe (o ile nie stanowi to uszczerbku dla założeń ustępów od 1. do 4.) powinny być emitowane tylko po godzinie 18.00 (ust. 5)⁴⁷. Ustawowo został ograniczony także czas nadawa-

⁴⁵ *Staatsvertrag über Mediendienste* z 20.12.2001 r. – <http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/stv/mdstv.htm>

⁴⁶ *Ibidem*, <http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/stv/mdstv.htm>

⁴⁷ *Jugendschutzgesetz* z 23.7.2002 r. – *JuSchG*, BGBl. I, Berlin 2002, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

nia reklam w publicznej telewizji. ARD oraz ZDF nie może nadawać reklam w weekendy i dni wolne od pracy, a w inne dni reklama nie może być nadawana po godzinie 20.00. W pozostałym czasie antenowym dzienna porcja reklamy nie może przekraczać 20 minut⁴⁸.

Niemiecki sąd krajowy w Traunstein uznał, że przesyłanie niechcianej reklamy, drogą poczty elektronicznej prywatnemu odbiorcy stanowi czyn nieuczciwej konkurencji i narusza w ten sposób normę § 1 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 7.6.1909 r. (*Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb vom 7. Juni 1909*)⁴⁹.

Jednym z aspektów ochrony małoletnich jest informowanie użytkowników mediów o zawartości poszczególnych przekazów: filmów, gier czy programów telewizyjnych, szczególnie stanowiących zagrożenie dla dzieci i młodzieży.

Problem klasyfikacji utworów audiowizualnych (i innych) nie jest nowy i wiąże się ściśle ze sprawą powstania wyspecjalizowanych organów mających za zadanie ocenę filmów.

W większości państw Unii Europejskiej istnieje obowiązek przedstawiania filmów do oceny gremiom klasyfikującym, które są powoływane z mocy ustawy (Szwecja, Wielka Brytania); tryb poza ustawowy przyjęto w Niemczech⁵⁰. Wprowadzenie ścisłych ram czasu ochronnego lub inaczej „czasu rodzinnego oglądania” to norma dla wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej (z wyjątkiem Luksemburga).

Zgodnie z § 14 ust. 1 Ustawy o ochronie młodzieży z 2002 roku⁵¹, zarówno filmy jak i gry, które mogą mieć szkodliwy wpływ na rozwój i wychowanie dzieci i młodzieży powinny być zakazane bez względu na przedział wiekowy odbiorcy.

Najwyższe instancje krajów związkowych/landów oraz organizacje samokontroli wspólnie opracowały i zatwierdziły pięciostopniowy system znakowania filmów i gier komputerowych. Wyróżniono następujące kategorie:

- kategoria „dla wszystkich” – „dozwolony bez ograniczeń wiekowych”,
- kategoria „dozwolony od lat sześciu” – „6+”,
- kategoria „dozwolony od lat dwunastu” – „12+”,

⁴⁸ H. Jędras, K. Badźmirowska-Masłowska, *Systemy ochrony dzieci i młodzieży w państwach Unii Europejskiej*, „Biuletyn Informacyjny KRRITV” 2001, nr 10(59), s. 6.

⁴⁹ *Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb z 7.6.1909 r.*, BGBl. I III/FNA 43-1, Berlin 2003, <http://www.artikel1.de/gesetze/bgb.html>.

⁵⁰ *Systemy ochrony dzieci i młodzieży w państwach Unii Europejskiej*, s. 7.

⁵¹ *Jugendschutzgesetz z 23.7.2002 r. – JuSchG*, BGBl. I, Berlin 2002, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

- kategoria „dozwolony od lat szesnastu” – „16+”,
- kategoria „nie dozwolony dla osób niepełnoletnich” – „18+”⁵².

Należy zwrócić uwagę na wyodrębniony przedział wiekowy „6+”, bowiem obok Niemiec, tylko w Austrii i Portugalii pojawia się ten przedział, a tym samym tylko w tych państwach zwraca się uwagę na ochronę dzieci młodszych.

Zatwierdzony został także czas emisji dzieł telewizyjnych, kinowych zakwalifikowanych do wyróżnionych kategorii. I tak:

- audycje, które mogą zagrozić małoletnim mogą być emitowane tylko w przedziale pomiędzy godz. 23⁰⁰ a 6⁰⁰,
- filmy przeznaczone dla widowni od 16 lat mogą być emitowane tylko w przedziale pomiędzy 22⁰⁰ a 6⁰⁰,
- filmy przeznaczone dla widowni od 18 lat mogą być emitowane tylko w przedziale pomiędzy godz. 23⁰⁰ a 6⁰⁰.

Możliwe są odstępstwa od powyższych zaleceń, ale tylko w przypadku emisji zakodowanej. Wówczas niezbędne jest pozwolenie wydane przez krajowy ośrodek medialny (ciało działające na poziomie krajów związkowych) wspólnie z Federalnym Biurem ds. Ochrony Młodzieży i Programów (ciało federalne)⁵³.

Warto zauważyć, że reguły, jakie wprowadza się dla kanałów zakodowanych są częściowo inne, w związku z technicznymi zabezpieczeniami, które oferuje telewizja kodowana.

Najwyższe instancje krajów związkowych – landów mogą ustalić wspólną procedurę odnośnie oznaczania filmów i gier. Jeśli po ocenie przekazu masowego, dokonanej przez wyższe władze państwowe lub organizacje samokontroli zawiera on jakkolwiek z treści, która została wymieniona w § 15 ust. 2⁵⁴ lub została zamieszczona na „Liście środków przekazu stanowiących zagrożenie dla dzieci i młodzieży”, wówczas zakazana jest emisja, rozpowszechnianie czy udostępnianie danego przekazu szerszej publiczności. Wyższa władza państwowa może także zawiadomić kompetentne władze ścigania karnego, jeśli media, które zostały wpisane na „Listę” są:

⁵² Ibidem, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

⁵³ H. Jędras, K. Badźmirowska-Masłowska, *op.cit.*, s. 8.

⁵⁴ § 15 ust. 2: „1. zawierają treść wymienioną w §: 86, 130, 130a, 131 lub 184 kodeksu karnego; 2. gloryfikują wojny; 3. pokazują zdarzenia rzeczywiste, które w sposób uchybiający godności ludzkiej przedstawiają osoby, które cierpią i umierają na skutek dolegliwości fizycznych i psychicznych; 4. pokazują dzieci i młodzież w nienaturalnych pozycjach ze szczególnym naciskiem na pornografię; 5. lub jawnie zagrażają fizycznemu, moralnemu lub psychicznemu rozwojowi małoletnich”.

- oferowane, sprzedawane i dostępne dla dzieci i młodzieży,
- umieszczane i prezentowane w miejscach, w których przebywają dzieci i młodzież,
- dostępne w sprzedaży detalicznej poza lokalami handlowymi, w kioskach i innych miejscach sprzedaży,
- oferowane i dostępne w sprzedaży wysyłkowej, czytelnich i bibliotekach,
- prezentowane w sklepach, miejscach pracy.

Jeśli filmy, nośniki obrazu lub audycje telewizyjne zawierają obok oznakowanych już filmów i gier inne dodatki, obrazy, dźwięki czy tytuły, które mogą mieć niekorzystny wpływ na rozwój i wychowanie dzieci i młodzieży, wówczas są one również brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji odnośnie przyznania oznaczenia.

Powyższe oznaczenia filmów, gier oraz innych przekazów lub audycji obowiązują zarówno podczas publicznych projekcji, jaki i odnoszą się do filmów o identycznej tematyce, przeznaczonych do publicznej projekcji. Oznaczenia te mogą być odpowiednio stosowane dla filmów o identycznej treści udostępnianych w formie nośników obrazu i audycji telewizyjnych.

Filmy i gry przeznaczone do celów dydaktycznych i informacyjnych, jeśli w sposób jawny nie stwarzają zagrożenia dla rozwoju i wychowania dzieci i młodzieży, mogą zostać oznaczone przez producenta jako: „program informacyjny” lub „program edukacyjny”. Ocena producenta może być jednak zakwestionowana przez najwyższe instancje krajów związkowych/landów, które mogą odebrać producentom niezależnym prawo do wydawania oznaczeń na swoje produkty lub unieważnić zaproponowane przez producenta oznaczenie (§ 14)⁵⁵.

Najwyższe instancje krajów związkowych/landów, obok wspólnej procedury odnośnie oznaczania filmów i gier, mogą ustalić także wspólną procedurę zwolnienia z oznaczeń na podstawie rezultatów kontroli przeprowadzonej przez towarzyszenia zarejestrowane i inne organizacje samokontroli. W ramach tej umowy może także zostać postanowione, że zwolnienia od oznaczeń i oznaczenia, które są wydane przez organizacje samokontroli są traktowane jako zwolnienia i oznaczenia najwyższych instancji krajów związkowych/landów, o ile jakaś wyższa władza państwowa nie podjęła w tej kwestii odmiennej decyzji⁵⁶.

W Europie najlepiej rozwinięty rynek informatyczny mają Niemcy. Tamtejsze społeczeństwo styka się z nowoczesnymi technologiami od lat, a nie-

⁵⁵ *Jugendschutzgesetz* z 23.7.2002 r. – *JuSchG*, BGBl. I, Berlin 2002, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

⁵⁶ *Ibidem*, <http://www.artikel5.de/gesetze/juschg.html>

mal co druga rodzina ma w domu komputer w pełni przystosowany do współpracy z innymi multimediami⁵⁷. Anonimowość niemieckim użytkownikom mediów elektronicznych gwarantuje ustawa o ochronie danych przy usługach telekomunikacyjnych (*Teledienstschutzgesetz* z 1997)⁵⁸. Dostawca dostępu poprzez środki techniczne winien wykluczyć wszelkie istniejące możliwości niedozwolonego dostępu do osobistych danych użytkownika⁵⁹. Ustawa zezwala zbierać wyłącznie dane osobowe potrzebne do wykonania usługi a użycie ich w innym celu wymaga poinformowania i zgody osoby, której dane dotyczą. Ponadto po wykonaniu usługi dane osobowe powinny być przez dostawcę usługi internetowej usunięte⁶⁰.

Szczególne znaczenie, w zakresie tytułowej ochrony ma przyjęte przez rząd niemiecki (mimo protestów) Rozporządzenie dotyczące monitoringu mediów elektronicznych⁶¹. Zakłada ono, że z 1.1.2005 r. operatorzy publicznych sieci dostępowych będą zobligowani do zainstalowania urządzeń i oprogramowania umożliwiającego organom ścigania monitorowanie poszczególnych użytkowników. Dotyczy to zarówno telefonii analogowej, telefonii przenośnej, przesyłu danych (też poczty elektronicznej), o ile korzysta z niej ponad 1000 użytkowników⁶².

Obecnie tylko w niektórych regulacjach zawarty jest nakaz ograniczania dostępu do stron zawierających nielegalne treści. Przewiduje go ustawa niemiecka o korzystaniu z teleusług z 1.8.1997 r. (*Gesetz über Nutzung von Telediensten – TDG*⁶³). W myśl przepisów paragrafu 5, odpowiedzialność dostawcy usług *on-line* (jak i dostawcy dostępu do sieci), w przypadku gdy chodzi o cudze materiały zachodzi wówczas, gdy on te treści znał i wyeliminowanie korzystania z nich było od strony technicznej możliwe oraz można tego było oczekiwać (§ 5). Ustawa wyłącza natomiast w sposób wyraźny odpowiedzialność za samo otwarcie dostępu (*hyperlink*) do stron, na których są bezprawnie rozpowszechniane materiały. I tak, przepis § 5 stwierdza, że dostawca nie jest odpowiedzialny za cudze treści, gdy jedynie umożliwia dostęp

⁵⁷ D. Monet, *Multimedia*, (tłum. P. Latko), Katowice 1999, s. 90.

⁵⁸ Cyt. za: M. Matuzik, *op.cit.*, s. 177.

⁵⁹ M. Schwer, *op.cit.*, s. 120-123.

⁶⁰ M. Matuzik, *op.cit.*, s. 179.

⁶¹ <http://www.iid.de/rahmen/iukdge.html>

⁶² P. Wąglowski, *Podsumowanie wydarzeń związanych z prawem internetowym*, http://www.vagla.pl/skrypts/2001_podsumowanie.htm

⁶³ Cyt. za: J. Barta, R. Markiewicz, *Internet...*, s. 231, zob. <http://www.iid.de/rahmen/iukdge.html>

do korzystania z nich (dostęp do sieci)⁶⁴. W Niemczech w ustawie z 1997 r. wyodrębniono trzy grupy podmiotów:

- autorów treści rozpowszechnianych w Internecie sprzecznie z prawem, w stosunku do których odpowiedzialność kształtuje się na zasadach ogólnych. Według ustawodawcy obowiązuje zasada: „Także to, za co autor odpowiada offline, musi być podstawą odpowiedzialności online”,
- oferentów (dostawców) usług w sieciach, których rola sprowadza się wyłącznie do pośredniczenia w dostępie do cudzych treści, którzy zwolnieni są z odpowiedzialności,
- oferentów (dostawców) usług, ponoszących odpowiedzialność, którzy znają cudze treści i oferują je do wykorzystania, choć nie musi monitorować. Service Provider ponosi wówczas odpowiedzialność, jeśli ma możliwość technicznego usunięcia i zablokowania treści.

Ustawodawca w tym przypadku wyszedł z założenia, że dostawca usługi najczęściej na dłuższy czas gromadzi materiały na swoim komputerze (serwerze) i ze względu na ich mnogość nie ma w istocie szans na wykrycie na nim sprzecznych z prawem treści. Może natomiast, jeśli uzyska o nich wiadomość, bez trudu usunąć⁶⁵.

Powyższe regulacje prawne są więc zgodne z dyrektywą Unii Europejskiej w sprawie handlu elektronicznego. Zarówno w USA, jak i w Europie odpowiedzialność za treści publikowane w Internecie ponosi w największym stopniu ich autor.

5. Podsumowanie

Przytoczone regulacje stwarzają ramy prawne dla ochrony małoletnich użytkowników mediów elektronicznych w Niemczech. Ale czy wystarczające? W zakresie tytułowej ochrony spełniają – z małymi zastrzeżeniami – wymogi i zalecenia dokumentów przyjętych przez Unię Europejską, jak i Radę Europy.

Znając rynek reklam emitowanych w tym państwie zauważa się, że bardzo często reklamy są kierowane właśnie do dzieci. To one są uważane za namawiające do zakupu, ich celem jest zachęcić małoletnich, aby sprowokowali rodziców do zakupu. W tym więc przypadku Dyrektywa o „Telewizji bez

⁶⁴ Ibidem, s. 231; zob. <http://www.iid.de/rahmen/iukdge.html>

⁶⁵ J. Barta, R. Markiewicz, *Ja tu tylko przesyłam*, „Rzeczpospolita” z 31.8.1999 r., s. 8.

granic” jest stosowana w sposób umowny i powierzchowny, nie pociągając za sobą żadnych konsekwencji. Ponadto w prawie niemieckim nie ma sprecyzowanego stanowiska wobec występowania dzieci w reklamach.

Kolejne zastrzeżenie, dostawcy dostępu do Internetu samodzielnie dokonują opisu swojej zawartości. Na ile ta ocena odpowiada rzeczywistej zawartości treści? Fakt kontroli tych treści przez organizacje o różnym charakterze (zajmujące się zwalczaniem pedofilii lub grup religijnych) nie może zapewnić pełnej ochrony małoletnim – taki nadzór nie ma charakteru prewencyjnego.

Niemniej należy podkreślić znaczenie i rolę organizacji samokontroli w Niemczech przy tworzeniu negatywnych oraz pozytywnych list miejsc dostępu, udostępnianiu oprogramowania filtrującego, organizowaniu akcji mających chronić dzieci i młodzież, podejmowaniu inicjatyw i wszelkich działań społecznych w zakresie tytułowej ochrony⁶⁶.

Doświadczenia dotychczasowej praktyki w Niemczech wskazują na konieczność współdziałania władz publicznych i organizacji społecznych. Organa regulacyjne mogą tworzyć pewne ramy prawne oraz winny wspierać działalność odpowiednich środowisk i ich organizacji.

⁶⁶ Na przykład w Niemczech założone zostało Stowarzyszenie Dobrowolnej Samokontroli Dostawców Usług Multimedialnych (*Freiwillige Selbstkontrolle Multimedial-Dienstanbieter e.V.*). Jego głównym zadaniem jest realizowanie oraz kontrolowanie przestrzegania kodeksu postępowania przyjętego przez Stowarzyszenie. Treść tego kodeksu wyznaczają następujące podstawowe cele: - zapewnienie ochrony dzieci i młodzieży oraz karcenie udostępniania w sieciach powszechnie niedozwolonych treści; - przestrzeganie ustawowych reguł odnośnie do kształtowanych redakcyjnie treści w usługach elektronicznych; - zagwarantowanie i poszanowanie przepisów dotyczących oznaczenia osoby dającej reklamę czy ofertę. Każdy jest przy tym uprawniony do złożenia w biurze Stowarzyszenia skargi na treści udostępniane w Internecie, w innych sieciach lub w usługach *on-line*. Biuro to może też z własnej inicjatywy wystąpić przeciw członkom stowarzyszenia, łamiącym podstawowe cele Stowarzyszenia; M. Rath-Glawatz, A. Waldenberger, *Freiwillige Selbstkontrolle Multimedial-Dienstanbieter e.V. Ein Beitrag der Medienwirtschaft zum Jugendschutz im Internet*, „Computer und Recht” 1997, nr 12, s. 766 – cyt. za: J. Barta, R. Markiewicz, *Internet...*, s. 213. Rodzice niemieccy mogą od 12.8.2003 r., wysyłać swoje dzieci na specjalne kolonie, przeznaczone dla małoletnich uzależnionych od Internetu. Mają one na celu pomóc wydobyć się z tego nałogu. Jest to pierwsza kolonia tego typu w Europie, która próbuje oddalić dzieci od komputera, zwrócić ich zainteresowania ku innym aspektom życia: *Allemagne: Les enfants et la dépendance a Internet*, http://.dwworld.de/english/0,3367,1446_A_943281_1_A,00.html.